

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

тексеруді ұйымдастырған жөн. Бұл мүліктің ішінде істен шыққан негізгі құралдар, сондай-ақ қорлар мен басқа да мүліктік құқықтар, соның ішінде мерзімі өткен зияткерлік меншік болуы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақтелеком» АҚ-ның шоғырландырылған қаржылық есептілігі [Электронды ресурс] URL: [file:///C:/Users/%D0%B1%D1%83%D0%B1%D0%B0/Downloads/R2vI3HNb7p0mhdPU5tlOw9zJUdF244HXn4v8nDIO%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%B1%D1%83%D0%B1%D0%B0/Downloads/R2vI3HNb7p0mhdPU5tlOw9zJUdF244HXn4v8nDIO%20(1).pdf)
2. «Қазақтелеком» АҚ-ның ремсми сайты [Электронды ресурс] URL: <https://telecom.kz/ru/pages/11893/172452>
3. «Қаржылық есептілік аудиті» рәсімдік стандартын бекіту туралы Қазақстан Қаржы министрлігінің 2017 жылғы 24 сәуірдегі №272 бұйрығы [Электронды ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1700015209>
4. «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы» 2015 жылғы 12 қарашадағы №392-V Қазақстан Республикасының Заңы [Электронды ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1500000392>

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИНФЛЯЦИЯ СЕБЕПТЕРІ ЖӘНЕ ОНЫ БОЛЖАУ ӘДІСТЕРІ

Олжабаева Аружан Мұратқызы

olzhabayeva_aruzhan@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ 1-курс студенті, білім беру бағдарламасы мемлекеттік аудит,
Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Алибекова А.Б.

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Мемлекеттік аудит» кафедрасының PhD, доцент м.а.

Инфляция- бұл елде айналымдағы қағаз ақша көлемінің тым көбейіп кетіп, оның ақша тауары жөнінде құнсыздануына ұласуы және соның салдарынан тауар бағасының, яғни, бұл тұтас сұраным мен тұтас ұсыным арасындағы теңгерімнен шығаруға болатын ақшалай рыноктың құбылысы. Тауарлар мен қызметтердің бағасын көтеру арқылы ол халықтың сатып алу қабілетіне, кәсіпорындардың инвестициялық шешімдеріне және жалпы экономикалық тұрақтылыққа тікелей әсер етеді. Сәйкесінше экономиканың жағдайын сипаттайтын ең маңызды өлшем бірліктің бірі – инфляция деңгейі.

Инфляцияны болжау қазіргі заманғы экономикада бірқатар себептерге байланысты негізгі рөл атқарады. Біріншіден, ол орталық банктер мен үкіметтерге баға тұрақтылығы мақсаттарына жету үшін пайыздық мөлшерлемелердің немесе ақша базасының өзгеруі сияқты макроэкономикалық саясат шараларын қабылдауға көмектеседі. Екіншіден, инфляцияны болжау бизнес-жоспарлаудың маңызды құралы болып табылады, бұл компанияларға баға белгілеуді, тауарлар мен қызметтер бағасының күтілетін өзгерістеріне байланысты бюджеттеуге және тәуекелдерді басқаруға мүмкіндік береді. Үшіншіден, инвесторлар капиталды бөлу және инвестициялық стратегиялар туралы шешім қабылдау үшін инфляция болжамын пайдаланады, өйткені инфляция деңгейі активтердің нақты құнына әсер етуі мүмкін. Сонымен қатар, тұтынушылар үшін инфляцияның болжамдары шығындарды жоспарлауға, жеке қаржылық басқаруға және тұтынушылық шығындар туралы шешімдерге әсер етіп, олардың өзгертін нарықтық жағдайларға бейімделуіне көмектеседі. Тұтастай алғанда, инфляцияны болжау әртүрлі экономикалық агенттер үшін қажетті құрал болып табылады, оларға белгісіздікпен күресуге және динамикалық экономикалық жағдайда негізделген шешімдер қабылдауға көмектеседі.

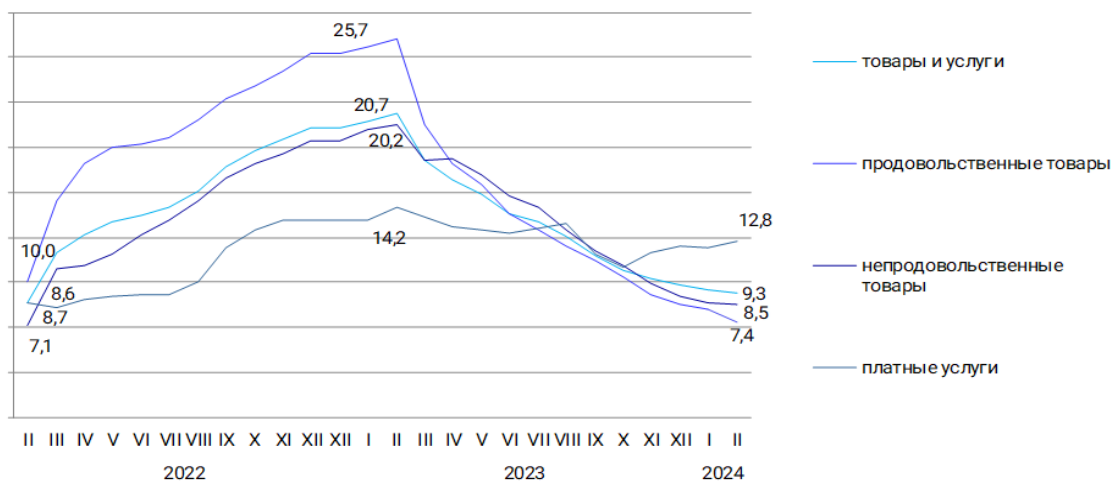
Ұлттық бюро статистикасының мәліметтері бойынша, Қазақстанда 2024 жылдың ақпан айындағы инфляция деңгейі 1,1% құрады. Қаңтар айымен салыстырғанда (қаңтарда-0,8%) инфляция деңгейі үдей түсті. Бір айда ақылы қызмет көрсету бағасы 1,7 пайызға, азық-түлік

тауарлары 0,8 пайызға, азық-түлік емес тауарлар 0,7 пайызға өсті.

2019	0,3	1,5	0,3	-1,3
2020	0,6	0,9	0,5	0,5
2021	0,7	1,1	0,4	0,3
2022	0,8	1,2	0,5	0,6
2023	1,3	1,5	0,8	1,3
2024	1,1	0,8	0,7	1,7

1-сурет. Айлық инфляция % түрінде. Ұлттық статистика бюросы

Жылдық көрсеткіштер бойынша Қазақстанда инфляция бәсеңдеп, 9,3 пайызды құрады (қаңтарда – 9,5 пайыз). Соңғы бір жылда бағалары жоғарылаған: ақылы қызметтер – 12,8 пайызға, азық-түлік емес тауарлар – 8,5 пайызға, азық-түлік тауарлары – 7,4 пайызға.

2-сурет. Қазақстан Республикасындағы 2022-2024 жылдарға арналған жылдық инфляция. Ұлттық статистика бюросы

Қазақстандағы инфляциялық көрсеткіштер деңгейінің өзгеріп отыруына әртүрлі факторлар әсер етеді, соның ішінде Орталық банктің ақша-несие саясаты, теңге бағамының ауытқуы, әлемдік нарықтағы энергия мен шикізат бағасының өзгеруі, сондай-ақ ішкі экономикалық жағдайлар, т.б. сұраныс пен ұсыныс деңгейі, инвестициялық белсенділік және жұмыссыздық деңгейі ретінде. Саяси және геосаяси факторлар да инфляцияға әсер етіп, экономика мен нарықта тұрақсыздық тудыруы мүмкін. Сонымен қатар, заңнамадағы, салық саясатындағы және сыртқы сауда қатынастарындағы өзгерістер де инфляция деңгейіне әсер етіп, экономикалық белсенділік үшін әртүрлі белгісіздік туғызуы мүмкін. Дегенмен, Орталық банк ақша массасын бақылау шараларын қабылдау және ағымдағы экономикалық жағдайлар мен баға тұрақтылығы мақсаттарына сәйкес ақша-несие саясатын белгілеу арқылы инфляцияны реттеуде шешуші рөл атқарып отыр.

Инфляцияны болжау – нақты жағдайға және қолда бар деректерге байланысты әртүрлі әдістер мен модельдерді қолдануды талап ететін күрделі процесс. Инфляцияны болжаудың негізгі әдістеріне мыналар жатады:

1. Эконометриялық модельдер: Уақыт қатарларының үлгілері немесе VAR (векторлық

авторегрессия) үлгілері сияқты эконометриялық модельдер баға, ақша массасы, өндіріс және басқа да экономикалық көрсеткіштер бойынша тарихи деректер негізінде инфляцияны талдау және болжау үшін пайдаланылуы мүмкін.

2. *Макроэкономикалық модельдер*: DSGE (Динамикалық стохастикалық жалпы тепе-теңдік) үлгілері сияқты макроэкономикалық модельдер ақша-несие саясаты, нарықтық сұраныс пен ұсыныс сияқты әртүрлі факторлардың инфляция деңгейіне әсерін талдау және болашақ үрдістерді болжау үшін пайдаланылуы мүмкін.

3. *Сарапшылық бағалаулар*: Инфляцияны болжау кезінде сараптамалық бағалаулар қосымша ақпарат көзі ретінде пайдаланылуы мүмкін. Болжам жасау үшін экономистер мен сарапшылар өздерінің тәжірибесі мен ағымдағы үрдістер мен инфляцияға әсер ететін іргелі факторлар туралы білімін пайдалана алады.

4. *Индекстеу әдістері*: Инфляцияны болжаудың кейбір әдістері индекстеуге негізделген, яғни. инфляцияның жалпы тенденцияларын анықтау үшін белгілі бір тауарлар мен қызметтер бағасының өзгеруін талдау арқылы.

5. *Экономикалық көрсеткіштерді пайдалану*: Инфляцияны болжау жұмыссыздық деңгейі, өндіріс деңгейі, тұтынушылық сұраныс деңгейі және т.б. сияқты экономикалық көрсеткіштерді талдауды қамтуы мүмкін, бұл инфляцияның болашақта қалай өзгеретіні туралы түсінік береді. .

6. *Бағаны бақылау әдістері*: Көптеген экономистер мен сарапшылар нақты уақыт режимінде тауарлар мен қызметтер бағасының өзгеруін бақылау және инфляцияның ағымдағы және болашақ үрдістері туралы қорытынды жасау үшін баға мониторингі әдістерін пайдаланады.

Көбінесе инфляцияны болжау дәлірек және сенімді болжамдарды алу үшін бірнеше әдістер мен тәсілдер жиынтығын қамтиды. Сонымен қатар, экономикалық саясатты, жаһандық экономикадағы өзгерістерді және инфляцияға әсер етуі мүмкін басқа да сыртқы факторларды ескеру маңызды.

Қазақстанда инфляцияны болжау үшін бағаны бақылау, ақша массасы және басқа да макроэкономикалық көрсеткіштер бойынша статистикалық мәліметтерді талдауға негізделген эконометриялық модельдер кеңінен қолданылады. Сонымен қатар, экономистер мен сарапшылар инфляция деңгейіне әртүрлі факторлардың әсерін есепке алу үшін DSGE сияқты макроэкономикалық үлгілерді пайдалана алады. Сарапшылық бағалаулар да маңызды рөл атқарады, әсіресе саяси және экономикалық оқиғалардың инфляцияға әсерін бағалау кезінде. Сонымен қатар, әртүрлі тауарлар мен қызметтердің бағасын бақылау экономикадағы өзгерістерге жауап беруге және болжамдарды түзетуге мүмкіндік береді. Жұмыссыздық және өнеркәсіптік өндіріс сияқты экономикалық көрсеткіштерді пайдалану да Қазақстандағы инфляцияны болжауда маңызды элемент болып табылады, экономистерге экономиканың ағымдағы жағдайын бағалауға және оның болашақ дамуын болжауға көмектеседі.

Қорытындылай келе, Қазақстандағы инфляцияны болжау әртүрлі әдістер мен аналитикалық тәсілдерді қамтитын күрделі және көп факторлы процесс. Эконометриялық модельдер, макроэкономикалық талдаулар, сараптамалық бағалаулар және баға мониторингі ағымдағы үрдістерді түсінуге және инфляцияның болашақ деңгейін болжауға арналған негізгі құралдар болып табылады. Инфляцияны тиімді болжау экономикалық тұрақтылық, қаржылық саясатты басқару және мемлекеттік институттар мен жеке сектор деңгейінде негізделген шешім қабылдау үшін өте маңызды. Заманауи әдістерді және мұқият деректерді талдауды қолдану арқылы болжамдардың дәлдігін арттыруға болады, бұл тұрақты экономикалық дамуға және инвесторлар мен халықтың сенімін арттыруға ықпал етеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Ұлттық статистика бюросы: <https://stat.gov.kz/>
2. Ұлттық банк: <https://www.nationalbank.kz/ru>